

VERGİ MEVZUATI AÇISINDAN KARŞILIK KAVRAMI ve BANKALARIN AYIRMIŞ OLDUĞU KARŞILIKLAR ile MUHASEBE KAYITLARI

CONCEPT OF PROVISION IN THE ASPECT OF TAX LEGISLATION
AND PROVISIONS MADE BY BANKS AND ITS ACCOUNTING

Ahmet Kürşat DEMİRCİ*

öz

Vergi hukukunda karşılık konusu 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 288'inci maddesinde düzenlenmiştir. Karşılık konusu 213 sayılı Vergi Usul Kanununda genel olarak düzenlenmiş olduğundan finans sektörünün en büyük aktörlerinden olan bankalar için ayrıca vergi konusunu ilgilendiren özel düzenlemeler de 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile birlikte yürürlüğe girmiştir. 5411 sayılı Bankacılık Kanununa göre ayrılacak olan karşılıklar genel ve özel karşılıklar olmak üzere iki türdür. Ayrıca Bankacılık mevzuatına göre 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda yer alan koşulların gerçekleşmesi durumunda da karşılık ayrılacaktır. Bankacılık Kanunu'nun yanı sıra Karşılıklar Yönetmeliğinde yer alan düzenlemeler de dikkate alınmaktadır. Makalemizde Türkiye'de faaliyette bulunan yerli veya yabancı bankaların karşılık ayırmaları 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve 5520 sayılı Kurumlar

ABSTRACT

The concept of provision is regulated in the Article 288 of the Tax Procedure Law No: 213. Special arrangements concerning the banks, one of the most biggest actors of finance sector, came into force with the Banking Law No. 5411 since the provision is regulated generally in the Tax Procedures Law No: 213. The provisions to be made are two kinds, namely general and special provisions according to the Banking Law No. 5411. In addition, according to the banking legislation, provision can be made in case the conditions stated in the the Law on Corporate Tax numbered 5520 are fulfilled. In addition to the Banking Law, regulations in the Provisions Regulation are needed to be considered. In our article, provisions made by local or foreign banks operating in Turkey will be examined within the framework of the Banking Law No 5411 and the Corporate Tax Law No 5520, and accounting records will be revealed.

* Vergi Müfettiş Yardımcısı

Vergisi Kanunu çerçevesinde açıklanmaya çalışılacak ve muhasebe kayıtlarına yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, Karşılıklar Yönetmeliği, Vergi Usul Kanunu, Şüpheli Alacaklar, Donuk Alacaklar.

Keywords: The banking law No. 5411, provisions regulation, the tax procedural law, doubtful receivables, non-performing receivables

1- GİRİŞ

213 sayılı Vergi Usul Kanununun 288'inci maddesi karşılıklar başlığını taşımaktadır. Bu hükme göre;

“Hasıl olan veya husulü beklenen fakat miktarı katıyetle kestirilemeyen ve teşebbüs için bir borç mahiyetini arz eden belli bazı zararları karşılamak maksadiyle hesaben ayrılan meblağlara karşılık denir.

Karşılıklar mukayyet değeriyle pasifleştirilmek suretiyle değerlendirilir.

Amortisman kayıtları hakkındaki özel hükümler mahfuzdur. “

şeklindedir. Kanun hükmünde de belirtildiği üzere VUK hükümleri açısından karşılıklar gerçekleşen ya da gerçekleşmesi beklenen fakat miktarı tam olarak bilinmeyen ticari bir ilişkiden doğan ve oluşabilecek veya oluşmuş zararları karşılamak amacıyla hesaben yani kayıtlar üzerinden yapılan işlemler sonucunda ayrılan tutarlardır. Bu kapsamda özel kanunlarda herhangi bir düzenleme yoksa VUK hükümleri dışında ayrılacak karşılıkların gelir veya kurumlar vergisi yönünden gider yazılabilmesi mümkün değildir.

Özel düzenlemeler ya ilgili kanunun VUK hükümlerine atıf yapması veyahut özel kanunun kendi içinde bulunduracağı hükümlerle olabilmektedir. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 53 üncü maddesi belirtilen özel hükümlerden biridir. İlgili hüküm ile bankaların ayıracakları karşılıkları kurumlar vergisinden indirmesi öngörülmüştür.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu, karşılıkları yukarıda bahsedildiği üzere ilgili Kanun'un 53'üncü maddesinde **karşılıklar ve teminatlar** başlığı altında düzenlemiştir. Mezkûr maddeye göre;

“Bankalar, krediler ve diğer alacaklarla ilgili olarak, doğmuş veya doğması muhtemel zararların karşılanması ve bunlar dışında kalan varlıkların değer azalışları için yeterli düzeyde karşılık ayrılmasına, aktiflerin kalitesine ve sınıflandırılmasına, garantilerin ve teminatların alınmasına, bunların değerinin ve güvenilirliğinin ölçülmesine, takibe alınan kredilerin izlenmesine ve vadesi dolmuş kredilerin geri ödenmesine ilişkin politikaları oluşturmak ve uygulamak, bunları düzenli olarak gözden geçirmek, tüm bu hususları icra edebilecek gerekli yapıları tesis etmek ve işletmek zorundadır. Bu fıkra hükmünün uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar Kurulca belirlenir.

Bu madde uyarınca krediler ve diğer alacaklarla ilgili olarak ayrılan özel karşılıkların tamamı, ayrıldıkları yılda kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak kabul edilir.”

Şeklindedir. Kanun maddesinden de görüleceği üzere kanun koyucu “...krediler ve diğer alacaklar...” hükmü ile bankaların vermiş olduğu kredileri de alacak olarak değerlendirdiği görülmektedir.

Mezkûr madde ile bankaların krediler ve diğer alacakları ile ilgili ayıracığı özel karşılıkların tamamı ayrıldıkları yılda kurumlar vergisinin matrahının tespitinde gider olarak dikkate alınabilecektir.

Yine mezkûr Kanun hükmünde 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 323'üncü maddesinden farklı olarak ilgili karşılıkları ayırması **zorunlu** tutulmuştur. Bilindiği üzere VUK'un 323'üncü maddesi “*karşılık ayrılabilir*” hükmü doğrultusunda ayrılacak karşılık isteğe bağlı tutulmuştur.

2- KARŞILIKLAR YÖNETMELİĞİNDE KARŞILIK AYRILMASI ile İLGİLİ OLARAK GETİRİLMİŞ DÜZENLEMELER

5411 sayılı Bankacılık Kanunu 53'üncü maddesi ile karşılıkları Kanun'da düzenlemiş olmasına rağmen karşılıkların nasıl ayrılacağı ve hangi karşılıkların özel hangi karşılıkların genel karşılık kapsamında olacağı yine aynı şekilde karşılığın ne tutarda veya hangi oranda ayrılacağı hakkında bir düzenlemede bulunmamıştır.

Konu ile ilgili düzenlemeler daha sonra yürürlüğe giren ve 19/10/2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 53'üncü ve 93'üncü maddelerine dayanılarak hazırlanan "Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"te düzenlenmiştir.

İlgili yönetmeliğin "**amaç**" başlıklı 1'inci maddesine göre; "*Bu Yönetmeliğin amacı, bankaların kredileri ve diğer alacaklarının niteliklerine göre sınıflandırılması ve bunlar için ayrılacak karşılıklara ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.*" şeklinde belirtilerek tanımlanmıştır.

Mezkûr Yönetmeliğin 3'üncü maddesinde yapılan tanımda **karşılıklar**; "Krediler ve diğer alacaklardan doğmuş veya doğması beklenen ancak miktarı kesin olarak belli olmayan zararların karşılanması amacıyla mali tablolarda hesaben ayrılarak gider yazılan tutarları," olarak tanımlanmıştır.

Yine mezkûr yönetmeliğin **krediler ve diğer alacaklar** tanımı "*Kanununun 48 inci maddesi uyarınca kredi sayılan işlemler ile bilançonun aktifinde kayıtlı diğer alacakları*" şeklinde tanımlanmıştır.

2.1- Kredilerin ve Diğer Alacakların Sınıflandırılması

Mezkûr Yönetmeliğin belki de getirdiği en önemli düzenlemelerden biri kredi ve diğer alacakların sınıflandırılmasının zorunlu tutulmasıdır. Yani 5411 sayılı Kanuna tabi kuruluşlar karşılık ayırmadan önce mezkûr Yönetmeliği dikkate alacak ve karşılık ve alacaklarını sınıflandıracaklardır. Buna göre Yönetmeliğin 4'üncü maddesinde belirtilen kredilerin ve diğer alacakların tahsil kabiliyeti ve borçluların kredi değerliliğine göre sınıflandırma şekli şöyle olacaktır.

- 1. Birinci Grup:** Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar;
 - 2. İkinci Grup:** Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar;
 - 3. Üçüncü Grup:** Tahsil İmkânı sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar;
 - 4. Dördüncü Grup:** Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar;
 - 5. Beşinci Grup:** Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar.
- şeklinde dir.

Yönetmeliğin düzenlediği kredilerin ve alacakların sınıflandırılması için şartlar yönetmelikte düzenlenmiştir. Bu doğrultuda yapılacak sınıflandırmada ilgili yönetmelikte dikkate alınarak gerçek mahiyetine göre krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılmalıdır. Belirtilen grupların şartını taşımadıkları halde gruplandırmada yapılan yanlışlar doğrultusunda oluşacak gruplar dikkate alınarak karşılık ayrılması mümkün değildir.

Mezkûr Yönetmeliğin 5'inci maddesine göre; "*4 üncü madde uyarınca, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Gruplarda sınıflandırılan tüm alacaklar, tahakkuk ettirilen faizlerin ve borçlu üzerindeki faiz benzeri yüklerin ana paraya ilave edilip edilmediğine veya yeniden finanse edilip edilmediğine bakılmaksızın, bu Yönetmeliğin uygulanmasında donuk alacak olarak kabul edilir.*

Kredi müşterisinin aynı banka tarafından verilmiş birden çok kredisinin mevcut bulunması ve bu kredilerden herhangi birinin yapılan sınıflandırma gereği donuk alacak olarak kabul edilmesi duru-

munda, söz konusu kredi müşterisinin bankaya olan **tüm borçları** donuk alacak olarak aynı grupta sınıflandırılır. **Donuk alacak haline gelen ilk kredinin tamamen geri ödenmesi durumunda**, kredi müşterisinin diğer kredileri 4 üncü madde çerçevesinde değerlendirilerek yeniden sınıflandırılabilir.

Borçlu cari hesap şeklinde kullanılan ve herhangi bir vade kaydı bulunmayan nakdi kredilerde;

- a) *Dönem faizleri ile fer'ilerinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden daha fazla sürede ödenmeyerek anaparaya ilave edilmesi veya*
- b) *Borcun, hesabın katedilmesini izleyen doksan günden fazla sürede ödenmemesi veya*
- c) *11 inci madde hükmüne uygun olmayan bir şekilde kredi borçlusuna bir başka kredi açılarak tahsili gecikmiş olan faizlerin ve anaparanın finanse edilmesi veya*
- ç) *Hesap limitinin doksan günden daha fazla kesintisiz olarak aşılması durumunda alacak, donuk alacak kabul edilerek ilgili grupta tasnif edilir.” Şeklinde.*

Mezkûr maddeden yola çıkarak banka için bir müşterisinin kredisinin 4'üncü maddede belirtilen sınıflardan 3, 4 veya 5'inci gruba düşmesi sonucu bankada bulunan diğer kredileri de bu gruplardan sayılacak ve banka özel karşılık ayırarak ilgili dönemde kurumlar vergisi matrahında gider olarak dikkate alabilecektir.

2.2- Genel Karşılıklar ve Özel Karşılıklar

2.2.1- Genel Karşılıklar

Karşılıklar Yönetmeliği'ne göre ayrılması gereken karşılıklar belirlenmiş olmakla birlikte mezkûr yönetmeliğin 7'nci maddesinde fıkralar halinde ayırabileceği karşılık oranları da belirlenmiştir.

Buna göre bankaların 1. Grup ve 2. Grup kredi gruplarından olan sırasıyla, standart nitelikli krediler ve yakın izlemedeki nakdi krediler genel karşılıklar olarak sınıflandırılmıştır. Buna göre standart nitelikli nakdi kredilerin toplamının yüzde biri (%1) oranında genel karşılık ayrılması zorunludur. Yine aynı şekilde yakın izlemedeki nakdi kredilerinin toplamının yüzde ikisi (%2) oranında genel karşılık ayrılması zorunludur.

Mezkûr Yönetmeliği'nin 7'nci maddesinin (8) numaralı fıkrasındaki düzenleme gereği ayrılan karşılıklar aylık olarak pasifte “Genel Karşılıklar” hesabı kullanılmak suretiyle ay sonlarında gider yazılır.

Bankacılık Kanunu'nun yukarıda bahsettiğimiz 53'üncü maddesine göre vergi matrahının tespitinde gider olarak dikkate alınabilecek karşılıklar özel karşılıklardır. Bu sebeple bankaların ayıracakları genel karşılıklar ticari karın tespitinde gider olarak dikkate alınsalar bile mali kara ulaşırken “kanunen kabul edilmeyen giderler” olarak dikkate alınmalı ve matraha dahil edilmelidirler.

2.2.2- Özel Karşılıklar

Karşılıklar Yönetmeliği'nin 8'inci maddesine göre mezkûr yönetmeliğin 4, 5 ve 6'ncı maddeleri de dikkate alınarak sınıflandırma yapılan kredilerden **“Üçüncü Gruba alındığı tarihten itibaren en az yüzde yirmisi (% 20), Dördüncü Gruba alındığı tarihten itibaren en az yüzde ellisi (% 50), Beşinci Gruba alındığı tarihten itibaren yüzde yüzü (% 100), oranında özel karşılık ayrılır.”** şeklindedir.

Yukarıda yapılan açıklamalar ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 53'üncü maddesi uyarınca, mükellef bankalar vermiş oldukları krediler ve diğer alacakları için yapacakları sınıflandırmalarda Karşılıklar Yönetmeliği'nin 4'üncü 5'inci ve 6'ncı maddelerini de dikkate alarak yapacakları sınıflandırmalar sonucunda 3. Grup (Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar), 4. Grup (Tahsili Şüpheli

Krediler ve Diğer Alacaklar) ve 5. Grup (Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar) için ayıracakları özel karşılıkları ilgili dönemde gider yazarak vergi matrahının tespitinde dikkate alınır.

Özel karşılık işlemlerinde özel karşılıklar ayrılmadan evvel teminat tutarları dikkate alınacaktır. Teminatların tutarlarını hesaplarken yani teminat tutarlarını değerler iken, Karşılıklar Yönetmeliği'nin 9'uncu ve 10'uncu madde hükümleri dikkate alınacaktır. Uygulamada 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olan "**Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik**" hükümleri de dikkate alınacaktır.

Karşılıklar Yönetmeliği'nin 10'uncu maddesine göre; Gayrimenkul ipotegi cinsinden teminatların değerlemesinde ipotek değerinin varlığın gerçek değerini yansıtmadığının gayrimenkulün rayiç değeri (aynı yerde, benzer vasıflı gayrimenkullerin satış fiyatının tespiti ve belgelendirilmesi) veya söz konusu gayrimenkul sigortalı ise sigortaya esas bedel ile karşılaştırılarak tespit edilmesi, rayiç değerin ipotek değerinin altında kalması halinde, kredinin teminatını oluşturan tutarın hesabında ipotek tutarı yerine rayiç değerin esas alınması, gerekmektedir.

Krediler ve diğer alacaklar toplamının yüzde bir (%1) ve üstünü teşkil eden kredi ve diğer alacakların teminatı olan gayrimenkuller ve herhalde ipotek tutarı iki milyon Yeni Türk Lirasının üzerinde olan gayrimenkullerin rayiç bedel tespitinin ise **Bankalara Değerleme Hizmeti Verecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte** belirlenen usul ve esaslara göre yapılması, yapılacak tespit, bedelin ipotek değerinden düşük çıkması halinde teminatların düşük çıkan bedel üzerinden özel karşılık hesaplamasında dikkate alınması gerekmektedir.

Emtia ve işletme rehni niteliğindeki teminatların değerlemesinde, rayiç bedelin tespitinde ikinci el piyasa fiyatlarının veya sigortaya tabi olanlar için sigortaya esas bedelin kullanılması, tespit edilen bedelin rehne konu tutardan düşük çıkması halinde, teminat hesaplamalarında düşük çıkan bedel üzerinden işlem yapılması gerekmektedir.

Bankalar teminatlarını, risk doğuran herhangi bir gelişme ortaya çıktığında veya bundan bağımsız olarak makul aralıklarla önemli ölçüde değer düşüklüğüne maruz kalıp kalmadıklarının tespiti bakımından değerlendirirler. Teminatın değerlendirilmiş tutarı belirlendikten sonra, bu tutarın bankanın tamamen tasarrufunda ve nakde dönüştürülebilecek olan kısmı, özel karşılığa tabi olan alacak tutarının belirlenmesinde dikkate alınır. Teminat üzerinde banka dışında bir başka tarafın hakkı veya tasarrufu mevcut ise bankanın tasarrufunda bulunmayan tutar, özel karşılığa tabi olan alacak tutarının belirlenmesinde dikkate alınmaz.

Üçüncü grup teminatlar arasında yer alan kredibilitesi borçlunununkinden daha yüksek gerçek ve tüzel kişilerin kefaletlerinin teminat olarak değerlendirilmesi, kredi istihbarat birimlerinin değerlendirmelerinden ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki risk merkezi kayıtlarından da faydalanılarak söz konusu kefillerin ya da garantörlerin, mali ve ekonomik gücünün parasal olarak ölçülmesi suretiyle yapılır. Bu tür bir teminatın değerlendirilmesinde kişilerin vermiş oldukları kefaletlerin tutarı ya da yükümlü oldukları tutarlar yerine bu kişilerin yükümlülüklerini ödeme güçleri dikkate alınır. Kredi değerliliği bulunmayan gerçek ve tüzel kişilerden alınan kefalet ve garantiler ile bu kişilerce keşide edilen senet ve çek niteliğindeki kıymetler bu Yönetmelik uygulamasında teminat olarak değerlendirilmez. Teminat olarak verilen kambiyo senetlerinin değerlendirilmesi yapılırken senet borçlularının kredi değerlilikleri ve ödeme güçleri de, bu senetlerin rayiç değerlerinin belirlenmesinde dikkate alınır.

Teminatların bu maddede belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde değerlendirilmiş olan tutarları, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Grupta izlenen donuk alacak tutarından, aşağıda belirtilen dikkate alın-

ma oranlarında indirilerek, özel karşılığa tabi alacak tutarı hesaplanır. Özel karşılığa tabi alacak tutarının belirlenmesi işlemi, her bir borçlu için bankanın münferit alacağı ve o borçlunun teminatlarının değerlendirilmiş tutarları esas alınarak yapılır.

Birinci grup teminatların dikkate alınma oranı: Yüzde yüz (%100)

İkinci grup teminatların dikkate alınma oranı: Yüzde yetmiş beş (%75)

Üçüncü grup teminatların dikkate alınma oranı: Yüzde elli (%50)

Dördüncü grup teminatların dikkate alınma oranı: Yüzde yirmi beş (%25) şeklindedir.

Özel karşılıkların hesaplanmasında dikkate alınacak değerlendirilmiş teminat tutarı donuk alacak miktarını aşamaz. **Değerlenmiş teminat tutarının donuk alacak tutarını aşması durumunda, bunun sadece donuk alacak tutarına karşılık gelen kısmına yukarıda belirtilen dikkate alınma oranlarının uygulanması sonucu bulunacak tutar, indirilecek tutar olarak dikkate alınır.**

Bir donuk alacak tutarı birden fazla grupta izlenen türde teminatla teminatlandırılmış ise;

- a) Özel karşılığa tabi olan alacak tutarının belirlenmesinde dikkate alınacak teminatların hesaplanmasına, grup sıralamasına göre en likit kabul edilen birinci gruptan başlanır.
- b) Her bir teminat türünün ayrı ayrı değerlendirilmiş tutarlarının, donuk alacak tutarını aşıp aşmadığı kontrol edilir.
- c) Hesaplama birinci olarak ele alınan teminat türünün değerlendirilmiş tutarının, en fazla, donuk alacak tutarına eşit olan kısmı, bu teminata ait dikkate alınma oranı ile çarpılarak donuk alacak için özel karşılığın uygulanmayacağı kısım bulunur. Varsa, aynı teminat türünden olmaması kaydıyla, önce aynı gruptaki, müteakiben diğer gruplardaki teminat türleri için de aynı işlem ayrı ayrı ve sırasıyla tekrarlanır.
- ç) Bu işlemlerin sonucunda, donuk alacağına ilişkin olarak özel karşılık uygulanacak bir tutar kalırsa, bu kalan tutar üzerinden özel karşılık ayrılır.

(8) Banka tarafından, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun 16/1/2005 tarihli ve 25702 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğde belirtilen güvenilirlik ve ihtiyatlılık varsayımları esas alınarak teminat tutarı dikkate alınmaksızın donuk alacağın sınıflandırıldığı grup için geçerli olan özel karşılık oranlarından az olmamak kaydıyla, söz konusu donuk alacak tutarının tamamına kadar özel karşılık ayrılabilir.

Ayrıca donuk alacak olarak kabul edilen kredi ve diğer alacaklar değerlemeye tabi tutulmaz ve bunlar için faiz tahakkuku ve reeskontu yapılmaz. Donuk alacak haline dönüşen alacaklar için daha önce yapılmış bulunan faiz tahakkukları, reeskontları ve değerlendirme farkları ilgili gelir hesabı aynı tutarda borçlandırılarak muhasebe kayıtları üzerinde iptal edilmek suretiyle kapatılır. Faiz tahakkukları, reeskontları ve değerlendirme farklarının iptal edilmek suretiyle kapatılması özel karşılık ayrılması hükmündedir.

3- 5411 SAYILI BANKACILIK KANUNU ve VERGİ MEVZUATI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yukarıda yapılan değerlendirmeler genel hatlarıyla 5411 sayılı Bankacılık Kanunu açısından ele alınmıştır. Ancak vergi mevzuatı açısından yapılan açıklamalar yetersizdir. Makalemizin şimdiki kadar ki kısmı bankacılık ile ilgili düzenlemeleri içerirken bundan sonraki kısmı vergi mevzuatı açısından değerlendirilmesi yapılacaktır.

Bilindiği gibi 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 323'üncü maddesi "Şüpheli Alacaklar" başlığını taşımaktadır. Mezkûr Kanun hükmünde;" **(2365 sayılı Kanunun 55'inci maddesiyle değişen madde)** Ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla;

1. **(2455 sayılı Kanunun 3'üncü maddesiyle değişen bent)** Dava veya icra safhasında bulunan alacaklar;
2. Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar; şüpheli alacak sayılır.

Yukarıda yazılı şüpheli alacaklar için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir.

Bu karşılığın hangi alacaklara ait olduğu karşılık hesabında gösterilir. Teminatlı alacaklarda bu karşılık teminattan geri kalan miktara inhisar eder.

Şüpheli alacakların sonradan tahsil edilen miktarları tahsil edildikleri dönemde kar-zarar hesabına intikal ettirilir." şeklindedir.

Mezkûr Kanun hükmü ve ilgili düzenlemelere göre Kanun hükümlerine göre şüpheli alacak ayırmak için her şeyden önce alacağın hasılat olarak kayıtlara girmesi gerekmektedir. Yine aynı şekilde alacağın ticari bir faaliyetten olması bu faaliyette muvazaa olmaması, alacağın dava veya icra safhasında olması ve alacağın maddi bir teminatının bulunmaması gibi özellikleri bulundurması gerekmektedir.

Bankaların ayırabileceği karşılıklarda ise, 5411 sayılı Kanunla da düzenlenmiştir. 5411 sayılı Bankacılık Kanununda bankaların ayırabileceği karşılıklar VUK hükümlerinden ayrı olarak adı geçen Kanunda özel olarak düzenlenmiştir.

Görüldüğü üzere Bankacılık Kanunu ile bankaların vermiş olduğu kredilere ilişkin karşılık ayırmaları sağlanmıştır. Bu karşılıkların ayrılmasında göz önünde tutulan husus ihtiyatlılık kavramıdır. Yani kanun koyucu bankaların ayırabileceği karşılıkları mezkûr Kanun'un 53'üncü maddesi ile düzenlerken bankaların vermiş oldukları kredileri sebebiyle üstlendikleri riskleri de bir bakıma bu yolla güvence altına almayı amaç edinmiştir. Aynı zamanda bankaların ayıracağı karşılıklar kamuyu aydınlatmak amacıyla da büyük önem taşımaktadır. Gerek ilgili bankaya yapılan yatırımlar gerekse de bankaların ayırdıkları özel karşılıkları sektörel olarak faaliyet raporlarında göstermeleri sayesinde gerek ilgili bankanın finansal durumunu gerekse de ekonomide ödeme gücünde bulunan sektörleri göstermesi açısından ayrılan karşılıkların önemli bir yeri vardır. Bu durumu bir örnekle açıklamak gerekir ise, T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'nin yayımlanmış olduğu 2015 Faaliyet Raporunda¹ beyan etmiş olduğu özel karşılıklar ve sektörler itibarıyla dağılımı aşağıda gösterilen tablolardaki gibidir.

¹ <http://www.ziraatbank.com.tr/tr/Bankamiz/Yatirimcilliskileri/Documents/FaaliyetRaporu/FaaliyetRaporu.pdf> Erişim tarihi: 28 Eylül 2016

Tablo 1: Ziraat Bankası 2015 yılı Faaliyet Raporunda Kredi ve Alacaklara Ait Konsalide Olmayan Bilanço Tablosu

(Değerler Bin Türk Lirası Olarak Dikkate Alınacaktır)*	31.12.2015		
	Türk Parası*	Yabancı Para*	Toplam*
VI. KREDİLER VE ALACAKLAR	141.002.935	45.809.916	186.812.851
6.1 Krediler ve Alacaklar	140.133.474	45.809.385	185.942.859
6.1.1 Bankanın Dahil Olduğu Risk Grubuna Kullanılan Krediler	100.929	755.369	856.298
6.1.2 Devlet Borçlanma Senetleri	-	-	-
6.1.3 Diğer	140.032.545	45.054.016	185.086.561
6.2 Takipteki Krediler	3.129.081	11.443	3.140.524
6.3 Özel Karşılıklar (-)	2.259.620	10.912	2.270.532

Tablo 2: Ziraat Bankası 2015 yılı Faaliyet Raporunda Gösterilen Kredilere İlişkin Olarak Ayrılan Özel Karşılıkların Dağılımına İlişkin Tablo

ğ) Kredilere ilişkin olarak ayrılan özel karşılıklar:	Cari Dönem
Tahsil İmkani Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar İçin Ayrılanlar	143.144
Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar İçin Ayrılanlar	478.653
Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar İçin Ayrılanlar	1.648.735
Toplam	2.270.532

Tablo 3: Önemli Sektörlere veya Karşı Taraf Türüne Göre Ayrılan Karşılıklar

Krediler				
SEKTÖRLER	Değer Kaybına Uğramış	Tahsili Gecikmiş	Değer Ayarlamaları	Karşılıklar
Tarım	558.429	977.165	22.187	294.979
Sanayi	367.412	401.537	9.117	323.259
İnşaat	807.370	133.354	3.029	319.175
Hizmetler	577.062	994.401	22.579	526.717
Diğer	830.251	1.503.853	94.851	806.402
TOPLAM	3.140.524	4.010.310	151.763	2.270.532

Yukarıdaki tablolardan da görüleceği üzere bu örnekler her bir banka için çoğaltılabilir. Örneğimizde T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'nin yayımlanmış olduğu 2015 yılı Faaliyet Raporu esas alınmış ve görüldüğü üzere bankacılık sektörü ve banka bilançolarında özel karşılıkların yeri gösterilmiş olup sektör bazlı özel karşılık tutarlarının da gösterildiği ve özel karşılıkların öneminin gerek bankacılık ve gerekse de

bu sektörden finansman sağlayan diğer sektörler için neler ifade ettiği, ekonomideki diğer aktörler için de yol gösterici olduğu ve ekonominin geneli için neden önemli olduğu gösterilmiştir.

Bankacılık mevzuatı açısından karşılık ayırmanın amacı bankacılık sisteminin istikrarlı bir şekilde güven içinde çalışmasını sağlamaktır. Karşılıkların diğer bir amacı ise bankaların sabit varlıkları gibi algılanan kredi ve alacakların gerçek tutarları ile değerlendirilmesine imkan vermek, değerinde herhangi bir aşınma olmuş ise bunu ortaya koyarak sistem katılımcılarına doğru bilgi akışını temin etmek ve katılımcıların sistemi denetlemesine yardımcı olmaktır.²

Yine vergi mevzuatı açısından değerlendirdiğimizde vergi mevzuatı çok kısıtlı bir karşılık ve indirim düzenlemesine sahipken bankacılık mevzuatına göre bankalara geniş imkanlar ve karşılık ayırmada daha çok hareket alanı tanımıştır. Bu açıdan bakıldığında diğer sektörlerde de oluşabilecek risklere karşı karşılık ayrılması konusunda nispeten bankacılık sektörüne ayrıcalık tanınmıştır denilebilir. Bu açıdan bankacılık sektöründe ayrılacak karşılıklar yönünden bankalara vergi matrahını düzenlemeleri ve vergi planlaması yapmaya imkan tanınmıştır.

Hiç şüphesiz vergi boyutu karşılık uygulamasının en tartışmalı yönü olarak kabul edilmektedir. Sermayedarlar bankanın yüksek oranlarda karşılık ayırmasını bir tür nakit katkı olarak kabul edebilmekte, şirketin ihtiyatlı yönetilmesi pahasına düşük kar paylarına razı olabilmektedirler.

Ancak kamu gelirlerini arttırmak amacıyla olan vergi otoriteleri yasanın izin verdiği ölçüde bile ayrılan karşılıkları şüphe ile karşılamakta, denetimlerini bu yönde yoğunlaştırmaktadırlar.

Vergi otoritelerinin karşılık uygulamasına getirdikleri ilk eleştiri, bankaların karşılıklar yolu ile vergi ertelemesine gittikleridir. Karşılıkların matrahtan düşülebilmesi bankaların bunları gider yazmalarına imkân vermektedir. Bankalarda dönem sonlarına doğru karşılık miktarlarını arttırmakta böylece vergi matrahlarını karşılık miktarı kadar düşürmektedirler. Bu en azından söz konusu karşılık miktarından ödenecek vergiyi bir yıl kadar erteleme imkanı vermektedir.

İkinci olarak bankaların karşılık uygulamasını muhasebenin ihtiyatlı yönetilmesi ilkesini bahane ederek kasıtlı olarak olduğundan fazla tahmin ettiklerini savunmaktadırlar. Bunun bankalara verilen bir tür sübvansiyon olduğunu iddia etmektedirler. Böylece bankalar diğer şirketlerin aksine önemli bir finansman yolu elde etmekte üstelik bunun maliyetini vergi gelirlerini düşürerek kamuya mal etmektedirler.³

Özetlemek gerekirse; VUK hükümlerine göre karşılık ayrılmasındaki ilk şart hasılat kaydedilmesi- dir. 5411 sayılı Bankacılık Kanununda ise, gerek 53'üncü madde gerekse de Karşılıklar Yönetmeliği'nde bu şart aranmamıştır. Yine aynı şekilde VUK hükümlerine göre karşılık ayrılması için dava açılması veya icra safhasında olması gerekirken Bankacılık Kanunu ve Karşılıklar Yönetmeliği'ne göre bankanın Karşılıklar Yönetmeliği'nin 4, 5 ve 6'ncı maddelerine göre bankanın yapacağı tespitler doğrultusunda gruplandırma işlemine göre özel karşılık ayırabileceği 3, 4 ve 5'inci gruplarda olması halinde ayrılacak karşılık ayrıldığı dönemde gider yazılmaktadır. Son olarak Bankacılık Kanunu'na göre 53 üncü maddeye göre karşılık ayrılması zorunludur. VUK hükümlerine göre ise, karşılık ayrılması ihtiyari yani mükellefin seçimine bağlıdır. Ancak 5411 sayılı Bankacılık Kanununda yapılan düzenlemeler

² Özgür Acar, Bankalarca Ayrılan Karşılıklar: Teorik Yaklaşımlar ve Uluslararası Uygulamalar, Bankacılar Dergisi, Ankara Eylül 2000, s. 32

³ Özgür Acar, Bankalarca Ayrılan Karşılıklar: Teorik Yaklaşımlar ve Uluslararası Uygulamalar, Bankacılar Dergisi, Ankara Eylül 2000, s. 32

özel bir düzenleme olduğu için Kanunun ilgili hükümlerine göre ayrılan karşılıklar vergi matrahının hesaplanmasında gider olarak dikkate alınmaktadır.

4- BANKALARIN AYIRACAĞI ÖZEL KARŞILIKLARA İLİŞKİN ÖRNEK BİR UYGULAMA ve MUHASEBE UYGULAMASI

Bankacılık muhasebesinde bankaların vermiş olduğu krediler hesap planında 1 numaralı hesap grubunda izlenmektedirler. Bu doğrultuda özel karşılıkların hesap kodu da 180 ve 181 no'lu hesaplardan oluşmaktadır. Bankaların ayırdığı ve gider olarak yazamadığı genel karşılıklar hesabı ise 350 no'lu hesapta izlenmektedir.

Yapılan açıklama ve bankacılık muhasebesi esasları dikkate alınarak ayrılacak genel ve özel karşılıkların muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır.

4.1- Genel Karşılıkların Ayrılmasına İlişkin Muhasebe Kayıtları

Niyet Bank'ın 2014 yılında standart nitelikli nakdi kredileri toplamının 27.000.000.000 TL olduğu yapılan envanter çalışmasında tespit edilmiştir. Banka dönem sonunda standart nitelikli (1. Grup) kredileri için genel karşılık ayırmıştır.

Yukarıdaki örnekte adı geçen bankanın genel karşılık ayırdığı görülmektedir. Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 7'inci maddesinde bankaların standart nitelikli kredi miktarlarının %1'i oranında genel karşılık ayırması gerektiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda 27.000.000.000 TL'nin %1'ini oluşturan 270.000.000 TL'nin bankaca karşılık olarak ayrılması ve bilançosunda gösterilmesi gerekmektedir. Yapılan açıklamalar çerçevesinde ilgili muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

/	
820 – Karşılık ve Değ. Düş. Giderleri	270.000.000
820.01 – Genel Karşılık Giderleri	
350 – Karşılıklar	270.000.000
350.01 – Genel Karşılıklar	
/	

Ayrılmış olan karşılıklar iptal edildikleri takdirde eğer aynı yıl iptal edildi ise 820 – Karşılık ve Değ. Düş. Giderleri hesabının kullanılması gerekir. Eğer geçmiş yıllarda ayrılan karşılıklar iptal edilecek ise, 790 – Diğer Faiz Dışı Gelirler hesabı kullanılarak kaydedilmelidirler. İlgili kayıt aşağıda gösterilmiştir.

/	
350 – Karşılıklar	
350.01 – Genel Karşılıklar	
790 – Diğer Faiz Dışı Gelirler	
790.01 – Geçmiş yıl genel karşılıkları	
Veya	
820 – Karşılık ve Değ. Düş. Giderleri	
820.01 – Genel Karşılık Giderleri	
/	

4.2- Özel Karşılıkların Ayrılmasına İlişkin Muhasebe Kayıtları⁴

Niyet Bank'ın muhasebe müdürü İbrahim Bey'in yaptığı araştırmalarda bankanın bir müşterisine vermiş olduğu kısa vadeli 250.000 TL tutarındaki kredinin vadesi olan 24.10.2015 tarihinde geri ödenmediği tespit edilmiştir.

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere vadesi 24.10.2015 olan 250.000 TL tutarındaki kredinin vade tarihinde tahsil edilemediği görülmüştür. Tahsil edilemeyen bu kredi vade tarihinden itibaren donuk alacak haline gelmiş ve donuk hale gelme tarihinden itibaren 90 gün içinde tahsil edilemediği için Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar (3. Grup) krediler içine gelecek ve üçüncü grupta olduğu için karşılıklar yönetmeliği de dikkate alındığında %20 oranında karşılık ayrılacaktır.

24.01.2016	
170 – Tasfiye Olunacak Alacaklar	250.000
170.01 - Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler	
116 – Kısa Vadeli Krediler	250.000
/	
24.01.2016	
820 – Karşılık ve Değer Düşme Giderleri	50.000
180 – Özel Karşılıklar	50.000
/	

Kredinin donuk hale gelmesinin ardından 90 gün geçtikten sonra tahsil imkanı sınırlı kredi konumuna gelen kredimizin devam eden 90 gün sonunda da tahsili gerçekleşmemesi durumunda Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar (4. Grup) kategorisine alınacak ve %20 ayrılan karşılık %30 daha da artarak toplamda %50 oranında olacak ve aşağıdaki muhasebe kayıtları yapılacaktır. (öncesinde %20 ayrılan karşılık için sonrasında %30 daha karşılık ayrıldığı için toplam tutar değil sadece %30'luk artış dikkate alınmıştır.)

24.04.2016	
172 – Tasfiye Olunacak Alacaklar	250.000
172.01 – Tahsili Şüpheli Krediler	
170 – Tasfiye Olunacak Alacaklar	250.000
170.01 - Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler	
/	
24.04.2016	
820 – Karşılık ve Değer Düşme Giderleri	75.000
180 – Özel Karşılıklar	75.000
/	

172'nolu hesapta 180 gün kaldığı halde hala herhangi bir tahsilat sağlanamayan krediler Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar (5. Grup) kategorisine alınır ve tamamı özel karşılık yoluyla

⁴ Mesut Yıldırım, Banka Muhasebesi, Türkiye Bankalar Birliği

giderleştirilir ve vergi mevzuatınca gider olarak dikkate alınır. Bu durumda yapılması gereken muhasebe kayıtları ise aşağıdaki gibidir.

24.07.2016	
176 – Tasfiye Olunacak Alacaklar	250.000
176.01 – Zarar Niteliğindeki Krediler	
172 – Tasfiye Olunacak Alacaklar	250.000
172.01 – Tahsili Şüpheli Krediler	
/	
24.07.2016	
820 – Karşılık ve Değer Düşme Giderleri	125.000
180 – Özel Karşılıklar	125.000
/	

Yukarıdaki kayıtlarda görüleceği üzere, ayrılan karşılık tutarları ilgili mevzuat gereği zorunlu olan asgari oranlar üzerinden yapılmıştır. Ancak, kredinin donuklaşmasından sonra, sürelerle bağlı olmaksızın yasal asgari oranlardan daha yüksek oranlarda karşılık ayrılabilir. Örneğin, kredinin tahsil imkanının sınırlı veya şüpheli hale geldiği tarihlerde yukarıdaki oranların üzerinde veya alacağın %100'ü oranında karşılık ayrılması mümkündür.⁵

Yukarıdaki kayıtlarından görüleceği üzere, ayrılan karşılık tutarları muhasebe kayıtları gösterilmiştir. Ayrılan özel karşılıklardan görüldüğü üzere banka ilk durumda 250.000 TL'lik kredisi için %20 oranında karşılık ayırmış (50.000 TL) daha sonrasında tahsil edemediği için ikinci bir karşılık daha ayırmış ve oranı %50'ye çıkarmıştır. (125.000 TL) Ayrılan karşılıklara rağmen hala bir tahsilat yapılmadığı için bu krediye banka zarar yazmış ve tamamını giderleştirmiş ve 180 – Özel Karşılıklar Hesabı'nın bakiyesi toplamda 250.000 TL olmuştur. Bu tutar ise, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu açısından 5520 sayılı Kurumlar Vergisi için gider olarak kabul edilebilecek bir karşılık sayılmış ve örneğimizdeki banka 2016 hesap dönemi kurumlar vergisi beyannamesinde 250.000 TL tutarındaki özel karşılığı kurum matrahında dikkate alarak gider yazabilmiştir.

5- SONUÇ

Yapılan açıklamalar bankacılık mevzuatı ve vergi mevzuatı açısından incelenmeye çalışılmıştır. Özetlemek gerekirse, vergi mevzuatı açısından değerlendirilirse bankacılık mevzuatındaki düzenlemeler öncelikle dikkate alınmalı ve eğer özel bir düzenleme yapılmamışsa VUK hükümlerine göre karşılık ayrılması gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır. Bankacılık mevzuatındaki karşılıklarda görüldüğü üzere bankaların vermiş olduğu ve tahsil edemediği veya tahsili şüpheli gelen alacaklarına ilişkin olarak ayrılan karşılıklar vergi matrahını etkilemekte ve vergi açısından önem arz etmektedir.

Sonuç olarak bankaların yapmış olduğu karşılık işlemlerinde alacakların tahsilinin ne kadar geciktirildiğinin tespiti ayrılan karşılıklar için önemlilik arz etmektedir. Alacağın vadesi ile tahsili arasındaki geçen süreye istinaden ayrılan karşılığın mezkûr yönetmelik hükümlerinde belirlenen oranda ayrılır-

⁵ Mesut Yıldırım, Banka Muhasebesi, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul Temmuz 2008, s. 108 - 110

ken süresinde yapılacak yanlışlıklar vergi matrahının da hesaplanmasında yanlışlıklara yol açabilecektir. Bu açıdan da ayrılan karşılıkların ayrıca dikkatle incelenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- 213 sayılı Vergi Usul Kanunu
- 5411 sayılı Bankacılık Kanunu
- ACAR, Ö. (2000). Bankalarca Ayrılan Karşılıklar: Teorik Yaklaşımlar ve Uluslararası Uygulamalar, Bankacılar Dergisi. Ankara Eylül 2000.
- Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesine ve Bunlar İçin Ayrılan Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
- YILDIRIM, M. (2008). Bankacılık Muhasebesi, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul Temmuz 2008.
- Ziraat Bankası 2015 Yılı Faaliyet Raporu. <http://www.ziraatbank.com.tr/tr/Bankamiz/Yatirimci-Iliskileri/Documents/FaaliyetRaporu/FaaliyetRaporu.pdf>. Erişim tarihi: 28 Eylül 2016